

NOBILIS CAHIER 13
de prentkunst van
Manuel Kurpershoek
vrienden & collega's

< Op de voorzijde van het omslag is afgebeeld Manuel Kurpershoek, **Boten**, tweekleuren houtsnede, 1980, 365 x 405 mm, no. 26/35.

Manuel Kurpershoek, **Gezin**, lino, omstreeks 1980, 412 x 532 mm.

Schrijven op zondag

NOBILIS CAHIER 13
de prentkunst van
Manuel Kurpershoek
vrienden & collega's

Voor u ligt het dertiende deel in de reeks Nobilis Cahiers. Een serie boekjes van 48–60 pagina's, waarin de kunstenaars van de Stichting Nobilis, centrum voor prentkunst in Fochteloo gepresenteerd worden. Een schenking of verwerving van een (prent-)oeuvre leidt met grote regelmaat tot een tentoonstelling en een cahier en soms zelfs tot een heus boek. Meestal betreft het een ateliernalatenschap. Soms is het gewoon ter gelegenheid van een verkooptentoonstelling van een levende kunstenaar of een thematentoonstelling. Je zou kunnen zeggen: de cahiers volgen de geschiedenis van de Stichting Nobilis, waarbij collectievorming, tentoonstellingen en publicaties hand in hand gaan. Het bestuur van de Stichting wil recht doen aan het werk van de kunstenaars die het gezicht bepalen. De kwaliteit van die collectie – met nadruk op werken op papier van na 1945 – zal ook zorgen voor een zonnige toekomst. En dan te bedenken dat in 1991 de Stichting werd opgericht om één graficus, Peter Lazarov, ter zijde te staan en anno 2019 de hoeder mag zijn van indrukwekkende (prent-)oeuvres. Daar waar de museumwereld in ons land enkele hoogtepunten verzamelt uit het werk van een kunstenaar bekommert de Stichting Nobilis zich in hoofdzaak om prentoeuvres voor studiedoeleinden en publicaties en het kunnen verzorgen van bruiklenen en overzichtstentoonstellingen. Ambitieuze voor een organisatie met ruim twintig vrijwilligers en zonder structurele subsidie. Toch weet de Stichting zich erg gesteund door de kunstenaars zelf of hun nagelaten betrekkingen. Zonder hen geen Stichting Nobilis.

Manuel Kurpershoek

Eén van die kunstenaars die het werk van de Stichting Nobilis al ruim tien jaar steunt, is de in Amsterdam geboren en in Nijmegen wonende en werkende graficus-tekenaar Manuel Kurpershoek (1952). Schreef ik in 2011 nog over vriendschappelijke contacten, nu schrijf ik trouwe *Vriend* met een hoofdletter.¹ Aan zijn werk en aan zijn betekenis voor de Stichting Nobilis is dit cahier gewijd. De hulp van Manuel Kurpershoek in de opbouw van onze collecties is van onschatbare waarde. Gaat u er maar even recht voor zitten.

In de eerste plaats schonk en schenkt hij zijn eigen prenten aan de Stichting Nobilis. Het is een indrukwekkend oeuvre waarvan we in dit cahier slechts een kleine proeve, een kleine dwarsdoorsnee kunnen tonen. Het gaat om zijn grote, vrije prenten, maar ook om kleiner toegepast werk als boekenleggers, bedrukte bierviltjes en noem het maar op. In de tweede plaats is er

.....
1. Pieter Jonker, *Manuel Kurpershoek: veelzijdig en eigenzinnig, maar bovenal een bescheiden graficus*. In: *Exlibriswereld*, winter 2011, nummer 4 jaargang 54, pag. 186–188.

de schenking van al zijn blokken en platen, waar hij zijn werk in gemaakt heeft. Met een duur woord heet dat Chalcografie. In de Nederlandse musea komt het nooit veel verder dan enkele blokken en platen voor educatieve doeleinden. Je zou aan de hand van enkele blokken of platen wel kunnen zien hoe de kunstenaar zijn werk maakt, zo is de algemene opvatting. Het gaat totaal voorbij aan het feit dat elk blok, elke plaat zijn eigen karakter, eigen sfeer, eigen moeilijkheid voor de kunstenaar, kortom zijn eigen werking en uitstraling heeft. Zoals prenten verzameld worden behoren ook de blokken en de platen verzameld te worden. Vooralsnog is de Nobilis-collectie de enige en de grootste in ons land. Bij de bureaus in Berlijn, Parijs, Antwerpen en Brussel daar weten ze wel van wanten met hun afdelingen chalcografie in gezaghebbende musea. In de derde plaats schonk hij alle prenten (lino's, litho's en etsen) die hij in bezit had van zijn vader Theo Kurpershoek (1914–1998). Alleen van deze schenking zouden wij al een grote tentoonstelling kunnen maken. Theo Kurpershoek genoot bekendheid als schilder, als graficus en tekenaar en als omslagontwerper van de *Salamander* pockets. In 2020 is er een grote tentoonstelling van zijn werk in Zwolle voorzien. In dit cahier ook aandacht voor de prenten van Theo Kurpershoek. In de vierde plaats schonk Manuel Kurpershoek de prenten van collega-grafici waarvoor hij heeft gedrukt. Het was de gewoonte dat hij na het drukken van een prentoplage een door de kunstenaar gesignd exemplaar ten geschenke kreeg. Zo werd de Nobilis-collectie verrijkt met werk van Klaas Gubbels, Rob Voerman, Karin Elfrink, Sven Hoekstra, Theo Elfrink om maar eens enkele namen te noemen.

Naast al dat werk schonk Gerda Förster, de partner van Manuel Kurpershoek 26 mezzotinten aan de Stichting Nobilis uit de periode 1970–1980. Werk dat in Parijs en New York vlot van de hand ging. Een door haar afgesloten oeuvre. Een oeuvre dat je ten diepste ontroert. Het vormt een hoogtepunt in het Stichtingsbezit. Nergens in Nederland vindt u zo'n Gerda Förster-collectie, die op zichzelf al een tentoonstelling verdient.

Manuel Kurpershoek bracht ons in 2012 ook in contact met de collectie van de graficus Fred Koot (1927–2000) die ter vernietiging naar de vuilnisstort van Eindhoven zou verhuizen. Op 15 november 2012 kreeg ik een telefoontje van Manuel Kurpershoek met het verzoek na te gaan of deze ateliernalatenschap door onze stichting gered moest worden. De helft van de schitterende collectie stond al in een bus om de volgende dag afgevoerd te worden. De reddingsoperatie leidde tot een tentoonstelling en de uitgave van een cahier.²

In de Nobilis-collectie bevinden zich ook een reeks kunstenaarsboeken gemaakt door de eerstejaars studenten illustratie van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht/BKV, die zij aan het eind van hun studiejaar moesten maken. De studenten leerden op deze manier: een lino maken, een lino drukken, zetwerk op traditionele wijze (lood) maken en drukken, boekbinden, het vastleggen van het maakproces op film en het organiseren van de presentatie van het gezamenlijke kunstenaarsboek. Dat project dat enkele leraren organiseerden, was vooral mogelijk onder de bezielende leiding van Manuel Kurpershoek, die bij de HKU sinds 2004 werkplaats assistent was. Vorig jaar nam hij daar afscheid.

.....

2. *Graficus Fred. Koot (1927–2000). Een bezeten reiziger.* Nobilis Cahier 5, 2013.

Tenslotte legde Manuel Kurpershoek het contact met de kinderen Elfrink over een belangrijke collectie werk van hun vader Theo Elfrink (1923–2014). In Nijmegen en verre omstreken is Theo Elfrink een begrip. De eerste stap is gerealiseerd: een schenking van bijna duizend kleine tekeningen, illustraties die in een grote blikken trommel bewaard waren gebleven. Een tweede stap wordt in gang gezet door een schenking van vrije prenten van Theo Elfrink. Dat alles als resultaat van inspanningen van één kunstenaar, die zijn enthousiasme voor de prentkunst niet onder stoelen en banken steekt. Manuel Kurpershoek zijn we heel veel dank verschuldigd voor zijn niet aflatende steun en trouwe vriendschap jegens de prentkunst en haar beoefenaren.

Dank

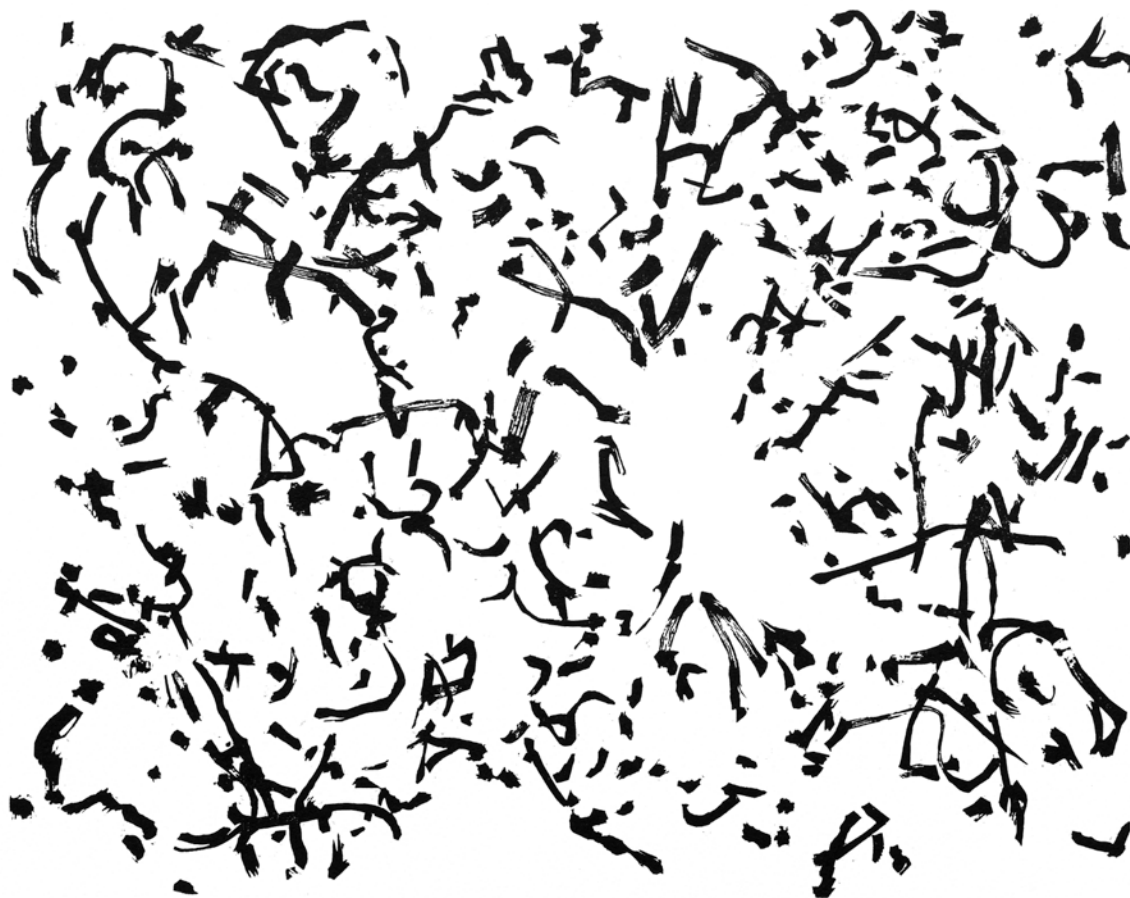
Dank is de Stichting Nobilis ook verschuldigd aan vormgever Sijtze Veldema die de werken voor dit cahier zorgvuldig heeft gefotografeerd en die wederom een prachtig cahier heeft ontworpen. Het is een groot genoegen om met hem samen te werken. Dank ook aan de Johan Veenstra Stichting voor de financiële steun voor dit cahier. Het cahier verschijnt in samenwerking met Exlibriswereld, Nederlandse vereniging voor exlibris en andere kleingrafiek.

Er zijn zondagsschilders en er zijn zondagsschrijvers. Ik schrijf graag op zondag. Ik ken heus mijn beperkingen omdat ik geen echte schrijver en geen kunsthistoricus ben. Toch kon ik het niet laten om op zondagmorgen 12 mei 2019 zelf de pen ter hand te nemen om mijn bewondering voor het grafisch werk van Manuel Kurpershoek uit te spreken en hem recht uit mijn hart dank te zeggen voor het vele prachtige werk dat hij aan onze Stichting heeft toevertrouwd. Waarvan akte!

Pieter Jonker

Manuel Kurpershoek, **Billart**,
10 over rood, lino, 1996,
300 x 700 mm, no. 2/3.

Manuel Kurpershoek, **Stardust**, MDF, 2015, 500 x 650 mm, no. 7/10. Promotieprent voor Stichting Moderne Muziek Nijmegen.

Manuel Kurpershoek (1952)

NOBILIS CAHIER 13
de prentkunst van
Manuel Kurpershoek
vrienden & collega's

Manuel Kurpershoek heeft zijn opleidingen gevolgd aan de Amsterdamse Grafische School en de Rietveld-academie in Amsterdam, waar hij geboren is. Woont en werkt sinds 1984 in Nijmegen. Is tot vorig jaar werkplaatsassistent boekdruk en boekbinden aan de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht. In 2008 en 2010 is hij docent vrij tekenen aan de zomeracademie in Marburg. Hij exposeert sinds 1979 in binnen- en buitenland en ja, hij is de zoon van Theo Kurpershoek en Lucie Visser. Beide ouders waren beeldend kunstenaar. Hij zegt daarover: 'Van mijn vader erfde ik de liefde voor drukinkt en papier, van beide de liefde voor kunst, het tekenen en de muziek.' Het teken talent van Manuel zit dus wel in de genen, maar hij heeft als kunstenaar zijn eigen weg bewandeld. Tekenaar ten volle. In zijn tekeningen figuratief, waar je niet uitgekeken raakt en in zijn grafiek gaandeweg van figuratie naar abstractie. In beide gevallen laat hij zich leiden door de lijn. Zijn tekeningen heeft hij wel eens aangeduid als getekende sprookjes en vertellingen om zelf verhalen bij te bedenken.¹ In het boek *Sluiswerken* van de Stichting Nieuwe Gang vertelt Manuel aan Antonie den Ridder: 'In het tekenproces moet je hand en oog volledig vrij laten en voorkomen dat een akelig innerlijk commentaarstemmetje zich met het eindresultaat gaat bemoeien. Kijk en teken. Denk er niet te lang bij na, nadenken komt later wel.' En over zijn werk: 'Mijn werk gaat over zichzelf, over mensen en menselijke lijnen, over kijken en reageren, over vrijheid van beeld en interpretatie, over werkelijkheid en droom, over het scheppen van een eigen wereld. Onder mijn handen ontstaat aan het einde van mijn potlood een nieuwe lijn op papier die nog niemand ooit gezien heeft, en die van het moment dat hij gezet is bestaat. Zo verras ik mezelf. De wervelende, sportieve en muzikale dansende, zinderende lijn. Zo plat als het papier, zo ruimtelijk als de vierde dimensie. Misschien tekende de mens al voordat hij liep, in ieder geval tekende de mens al voordat hij schrijven kon. Teken is een basisbehoefte, zoals jagen en minnen. Ik teken vaak mensen en hun omgeving. De werkende, reizende, spelende mens in beweging dwingt mij om snelle bijna ongecontroleerde lijnen te zetten. Die lijnen noem ik menselijke lijnen. De tekeningen noem ik getekende verslaggeving. Een keuze uit alle lijnen teken ik op materiaal dat ik uitsnijden kan. Hout, linoleum, MDF. Door deze gekozen lijnen uit te snijden materialiseer ik de lijnen. Het karakter van de lijn wordt versterkt en komt los van zijn onderwerp. De uitgesneden lijn die in reliëf op het materiaal lijkt te liggen druk ik af. De vermenigvuldiging maakt waar, zoals gedrukte tekst. De vermenigvuldiging van een eenvoudige lijn benadrukt de waan, maar ook de liefde voor de waan. De lijnen als DNA. Lijnen als een kakelende kippenstal, of als een

.....

1. *Marburg tekeningen. Vertellingen van Manuel Kurpershoek.* In: *De Helling*, nr. 4, winter 2010, pag. 47.

microscopische uitvergroting. Lijnen als politieke uitspraken. Lijnen voortkomend uit ongelooft dat het bestaan zo is als het is. Een oergevecht om eerlijk te durven zijn.²

‘Manuel brengt kleur in het leven,’ schrijft zijn vriend Thomas Swinkels in de inleiding van het boek *Manuel Kurpershoek Hersenspinsels Hirngespinsten*. Een formidabel boek van 240 pagina’s met 100 tekeningen uit de jaren 2009–2011 van zijn hand en prachtige gedichten van Alfred Becker onder de titel *Manuels Traum*.³ In een opdracht in mijn exemplaar schreef Manuel Kurpershoek: 1952, een mooi geboortjaar. Wij delen meer dan dat, de liefde voor het beeld, al dan niet gedrukt. Zijn tekeningen zijn voor het merendeel ondergebracht in de collectie van Peter Kerschgens in Duitsland. Ook zijn vrouw Gerda Förster (geboren Ebert) heeft een collectie tekeningen van zijn hand. Samen delen ze een atelier in Nijmegen. Uit zijn eerste huwelijk

.....

2. Pieter Jonker, *Manuel Kurpershoek: veelzijdig en eigenzinnig, maar bovenal een bescheiden graficus*. In: *Exlibriswereld*, winter 2011, nummer 4, jaargang 54, pag. 186-188.

3. *Manuel Kurpershoek Hersenspinsels Hirngespinsten*, Nijmegen, 2011.

< Manuel Kurpershoek, **Uitzicht**, houtsnede (triplex), z.j., 145 x 195 mm.

Manuel Kurpershoek, **Oude schuur Bommel**, houtsnede, 1996, 250 x 310 mm.

Manuel Kurpershoek, Feest, lino, 2000, oplage 10 (heel), 490 x 700 mm. >

Manuel Kurpershoek, Jeroen en Karin, houtsnede (triplex), 1985, 280 x 300 mm, no. 8/20.